

državo. Po skerbni gojitbi dognana je bila na toliko doveršenost, koliko današnja stenografija, ki vendar že vsem tirjatvam zadostuje, še daleko dosegla ni. V šolah se je ko učbeni predmet učila pod imenom „notae tironianae“. Je pa tudi jako važna bila ta umetnost v večidel javnem in ustmenem opravljanju rimskih državnih opravil. Da so se govori v senatu in v sodnijah stenografirali, nam najjasneje kaže začetek Ciceronovega govora proti Catillinu. Na ta govor se Cicero gotovo ni bil pripravil, ker mu še morebiti ni na misel prišlo, da bo Catillina tako sirov in že obsojen po javnem mnenji — se prederznil v senat; ampak ravno njegov nenadani vstop ga je pripravil v nevoljni uzklík znanih besed: „Quousque tandem“ itd. Komaj jih izgovorivši so pa že tudi bile v vosku načertane. Ljudi, kateri so se s to umetnostjo bavili, nazivali so se „notarji“; in samo to ime je že zadosten dokaz, da so notarji s „notami“ (čerti), nasproti pa „scriptores“ z navadnimi rimskimi pismenkami pisali. Gotovo se imamo ti umetnosti zahvaliti, da je toliko neprecenljivih uzorov rimske državne govornosti in v obče rimskih in gerških umotvorov do nas došlo.

Tukaj nekoliko rimske stenografije: A. P. R. C. = anno post Romam conditam; BS = bonus; BB = optimus; P. P. P. = primus pater patriae; D = Deus; DD = dii; G = gessit; GG = gesserunt; F = filius, narobe postavljen pa = filia; L = libertus, narobe postavljen pa = liberta; Mⁱ = mihi; M^o = modo; FoREcP = fore receperint; L^o = I^o = lego; -|_ = L^x = lex; Lⁱ = legi (inf. pass.); L^{(x)i} = legi (dat); L^e = lege (imp.); L^{(x)e} = lege (ablat.); L^{is} = legis (secunda pers.); -|_ = L^{(x)is} = legis (genit.) itd.

Lahko bi še nekoliko primer rimske berzopisave gotovo radovednim bravcom podal, ako bi se ne bal, da tiskarna raznoličnih kvak nima.

Sveti očaki, ki so za Origen-a živeli, kakor: Jeronim (kteremu dalmatinski duhovni iznajdba glagolice pripisujejo), Avgustin, Ciprian, Athanasi, Basili, Ambrosi in Chrysostom imeli so svoje pisatelje, ki so po Tironovih notah pisali. Avgustin pravi namreč, da so pisatelji Origen-ovi tako hitro pisali, kakor je on gevoril, po tem takem se še le dá razjasniti, kako je bilo moč, da so po edini svetih očakov po šest tisuč knjig napisali. Stenografija je tedaj tudi v razširjenje kristjanstva po veliki rimski državi veliko pripomogla, ter se tudi pri kristjanskih duhovnih najdalje ohranila. Posebno so pa Tironove note tudi za to velike važnosti, ker se samo v njih ključ najde za pravo branje tako zvanih „variae lecturae“ starih klasikov. Da je morala doveršenost rimskega berzopisa velika biti, tudi že iz tega zaključiti smemo, ker so se notarji tudi s materialnimi zapreki boriti morali, pisaje namreč s železnimi klinčki v vosek! Načela pa in pravila, po katerih se je latinski jezik stenografiral, nam niso več znane, v tem obziru nam manjka vsaka sled, in tudi pri nobenem starih avtorov se ne dá najti ključ do osnovnih načel; tako da je človek prisiljen misliti, da je bila rimska berzopisava samo malokteremu znani tajnopis. (Kon. prih.)

Odkod da jemljemo slovansko omiko?

Resnica je, ne pa morebiti prazna slama, da je izobraženost ali kultura občna, ne pa partikularna, da tedaj ni Nemeec samo kot Nemeec, ampak tudi kot Evropejec omikan, da so tedaj interesi še celó raznoverstnih narodov sorodni, ter sedaj talijanska omika dobiva podporo od Francozov, Angležev in Nemcov, kateri so se v srednjem veku noveje evropejske omike napivali iz laškega vira.

Ako je to resnica, bomo še lažje razumeli, da je omika sorodnih narodov in celó pa še omika istega naroda v raznih plemenih od največje važnosti. Izobraženiji Talijani, posebno Lombardi, mnogo beró francozkega, talijanski umetniki in posebno dramatični, na pr. Goldoni, Alfieri itd., radi so popotovali v Pariz, kjer še nahajamo celó talijansko igrališče. Nemci prestavljajo angležke dela, ter se v mnogih rečéh morajo od njih učiti.

Ravno taka je pri naš Slovanih. Da smo etnografično vsi, to je, Rusi, Poljci, Čehi in Jugoslovani le en narod, to ni več dvojbeno; največi naši protivniki tega ne tajé, naj jim je že všeč ali ne.

Če prebiraš noveje pesnike ruske, poljske, česke, serbsko (ilirske); prilegajo se sercu kakor domače. Dušoslovje ali misli o našem duhu enake so v poljskem Mickieviću, Zaleskem, kakor v Homjakovu, Kolcovu in najnovejih socialnih ruskih pesnicah, in kakor v Vrazu, Ternskem, Preradoviću, Petroviću Njegušu in v Prešernu in Koseskem; primeri pesniški malo ne pri vseh so sorodni, ter bravec premagavši perve težave in overe naenkrat vidi mnogo mu znanega, mnogo domačega, ni več na ptujem, ampak čuti se domá.

Al človek to lažje more doseči, naj se izuri v vsem, kar je domače literature. Vsaka nova stvar ima kaj nenavadnega, posebnega, ter treba, da se temu priučiš. To veljá ravno tako o materinski kakor o ptuji književnosti. Kakor Nemeec, ako se hoče iz književnega svojega jezika izobraževati, mora spise najpred razumeti in tedaj temu se priučevati, tako je tudi Slovanu treba, da se najpopred naučí domačega jezika in da se soznani z onim, kar mu nudi veljavnega; potem pa dalje k bratom svojim sorodnim, kjer bo po takem lahko preobvladal one novosti, kar jih bo našel.

Slovenec tedaj naj seže po hervaških, serbskih knjigah; kar domá ne najde, našel bo tam; literatura pomaga literaturi. Od Lucića in Gundulića pa do Kačića, od tega do Dositeja Oradovića, Milutinovića in Petra Njeguša do Vraza, Ternskega, Preradovića, našel bo Slovenec spisov, celó novega zapopadka in visoke omike, in posebno zmiraj rad od vsestrano izkušenega Dositeja nasveta iskal v svojih zadevah. Zraven boš našel začetek razvijajoče se povestnice v duhu sedanjega veka, kateri bolj gradivo (materijal) nabira, kot da ga izdeluje. Politične zadeve pri Hervatih in Serbih take so, da bo jim ostal jezik v šolah in uradnijah več kot je pri nas do sadaj še viditi.

Da se pa to more storiti, da znaš, kaj da bereš, bodo „Novice“ donašale večkrat oglase in naslove takih knjig, ktere so vredne, da jih prebiramo. V tem bo razložek ravno tako, kakor v vsaki literaturi. Klasične dela visoke cene ne padajo vsaki dan z neba; pri najnovejših knjigah ne smemo biti preveč zberčni in nikar naj ne zametujemo tudi knjig srednje dobrote. Kar pa bo rečenih iz stareje dobe, ima biti vse le klasično.

Pisma slovenskega turista.

IV.

„Was ist des deutschen Vaterland?“ sem ravno sam saboj mermral, globoko v mislih na očeta Arudta vtopljen, kar me prijatelj, ki se je z menoj peljal, vès vesel z besedami iz sanj zbudí: Zdaj sva na terziški zemlji! Ali konj, ki naju je vozil, se tega naglega veselja ustraši, zderja in — v tem hipu sem terziško cesto objemal in poljuboval, ki mi je moja prilizljivost kervavo vernila. Malum omen! (ali — slabo znamenje — po domače) pravi moj prijatelj; nikar Boga in Teržičanov ne skušajva, ker Bog je vsegamogočen, Teržičani pa morebiti celó voljni, se obnašati po šegi Germanov v tevtoburškem gojzdu, ki so bili pravi prededje Teržičanov, kakor je nek podljubeljsk zgodovinar po dolgi, sila težavni preiskavi v arhivu Štokholmskem najdel, kar nek star še na oslovski koži pisan gotišk list od kralja Teodorihja jasno